

Қаржының басты арналымы – табыстар мен ақшалай қорларды жасау арқылы мемлекет пен шаруашылық жүргізуші субъектілердің қаржы ресурстарына деген қажеттіліктерін қанағаттандырып отыру және бұл ресурстардың жұмсалыуына бақылау жасау. Қаржы ресурстары болмаса, қаржы механизмі арқылы барлық жағдайға ықпал етудің кең мүмкіндіктерін пайдалана алмаса, мемлекет өзінің ішкі және сыртқы саясатын жүзеге асыра алмайды, өзінің әлеуметтік- экономикалық бағдарламаларын, қорғаныс және елдің қауіпсіздігі функцияларын қаматамасыз ете алмайды.

Пайданылған әдебиеттер:

1. Қазмағамбет А. «Кәсіпкерлікті дамытудың өзекті мәселелері және оларды шешу жолдары». *Экономика негіздері: мектепте, колледжде және ЖОО-да оқыту*. 2012. №2-3 (51). 37-40 б.

2. Файзолла Б., Тұран университетінің магистранты. Алматы қаласы. «Шағын және орта бизнестің даму ерекшеліктері». *Экономика негіздері: мектепте, колледжде және ЖОО-да оқыту*. 2012. №3 (69). 15-18 б.

AZƏRBAYCANDA SAHIBKARLIQ FƏALIIYYƏTININ İQTISADI ARTIMA TƏSİR MEXANIZMLƏRI

*Abbasova-Zeynalova Nuranə Nazim qızı
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Bu gün ölkədə sahibkarlara dövlət qayğısı nəticəsində makroiqtisadi tarazlığa nail olunmuşdur. İqtisadiyyatın hərəkətverici qüvvəsi sayılan sahibkarlar qrupunun formalaşması üçün isə normativ-hüquqi bazanın əsası qoyulmuş, dövlətin özəl sahələrə dəstək göstərilməsi üçün tədbirlər planlarının icrasına başlanılmışdır.

“Sahibkarlığın inkişafı, bazar iqtisadiyyatının formalaşması, müstəqil iqtisadiyyata imkanlar yaradılması bizim strateji yolumuzdur”, fikrilə ümummilli lider Heydər Əliyev ölkədə özəl sahələrin rolunun gələcək iqtisadi inkişaf payı ilə sıx əlaqəli olduğunu vurğulayırdı.

Məşğulluq qabiliyyətinin artırılmasında sahibkarlığın inkişafının mühüm əhəmiyyətini və ölkə iqtisadiyyatında sahibkarların rolunun artmasını nəzərə alaraq Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı 2016-cı ilki sərəncamına əsasən 25 aprel Azərbaycanda “Sahibkarlar günü” kimi təsis edilmişdir.

Prezident İlham Əliyevin 31 iyul 2018-ci il tarixli Fərmanına əsasən Sahibkarlığın İnkişafı Fondu İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyinə verilərək, Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu ləğv edilmişdir.

Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun əsas vəzifələrinə aşağıdakılar aiddir:

- investisiya layihələrinin və proqramların işlənilib hazırlanması ilə bağlı sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinə köməklik etmək;
- güzəştli kreditləşmə əməliyyatlarına dəstək məqsədilə investisiya layihələrinin tərtibində minimum tələbləri müəyyən etmək;
- investisiya layihələrini normativ-hüquqi bazaya uyğun olaraq maliyyələşdirmək;

- yeniliklərin və elmi-texniki biliklərin geniş vətəndaş kütləsinə çatdırılmasına təsir göstərmək;
- kadrların ixtisaslarının artırılması üçün sahibkarlıq subyektlərinə dəstək vermək;
- sahibkarlıqla ilə məşğul olan subyektlərin xarici iqtisadi fəaliyyətinin şaxələndirilməsinə və inkişaf etdirilməsinə yardım etmək.

Ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı sahəsində icra olunan sistemli fəaliyyətlər nəticəsində Azərbaycan iqtisadi göstəricilərinə görə 2020-ci ildə beynəlxalq qurumların reytinglərində ön sırada qərarlaşmışdır. Azərbaycan Dünya Bankının 2020-ci il “Doing Business” hesabatına əsasən isə 190 ölkə arasında 28-ci sırada yer almışdır.

Koronavirus pandemiyası nəticəsində ölkə iqtisadiyyatının qapanması iqtisadi artımı sarsıtdı, maliyyə resurslarını azaltdı, işsizlik səviyyəsini artırdı, əsas dövlət və sosial xidmətlərin davamlılığına zərbə vurdu. Bununla yanaşı, hökumətin tətbiq etdiyi nəzarət tədbirləri və yoluxma qorxusu turizm, ictimai iaşə və pərakəndə satış sektorlarında istehlakçıların tələbatını azaltdı. 2020-ci ilin aprel ayında 304 min nəfər müddətli işçinin əmək haqqına dəstək, 292 min mikrosahibkarlıq subyektinə maliyyə yardımı və müxtəlif nağd pul yardımları ilə əlaqədar olaraq dövlət xərclərinin 2 milyard dollara yaxın artdığı elan edildi.

Pandemiya dövründə Azərbaycanda sahibkarlıq subyektlərinə müvafiq dəstək mexanizmləri hazırlamış, iqtisadi fəaliyyət sahələrindən zərərin qarşılınması üçün müəyyən güzəştlər tətbiq olunmuşdur. Belə ki, bu dəstək mexanizmləri nəticəsində 2020-ci il üzrə zərər çəkmiş sahibkarlıq subyektləri torpaq və əmlak vergisindən azad edilmişdir. Fəaliyyət göstərdiyi sahələrdə mikrosahibkarlara dəstək mexanizmlərinə uyğun olaraq sadələşdirilmiş vergi ödəmələrinin müddəti uzadılmışdır. Həmçinin, əhaliyə və sahibkarlara dəstək proqramının ikinci mərhələsi çərçivəsində 2020-ci ilin avqust ayında 234 minə yaxın işçini əhatə edən 23 min vergi ödəyicisinə 52 milyon manat vəsait ödənilmişdir. Bundan başqa, 50 minə yaxın fərdi sahibkara 12,5 milyon manat birdəfəlik maliyyə dəstəyi göstərilmişdir.

Qeyri-neft sektoru və biznes mühitinin inkişafında görülən sistemli tədbirlərin nəticəsində son 20 ildə kiçik müəssisələrin sayı 4 dəfə, sahibkarlıq subyektlərinin sayı 5 dəfə, fərdi sahibkarların sayı 7 dəfə, hüquqi şəxslərin sayı 3 dəfə artmışdır. Onu da əlavə etmək istəyərdim ki, 2001-2021-ci illərdə ölkəmizdə qeyri-neft sektoru məhsullarının ixracı 4 dəfə artmışdır. Ölkə iqtisadiyyatına otuz il müddətində isə 280 milyard dollar investisiya qoyulmuşdur.

2021-ci ilin birinci rübündə iqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyərin 7,1 faiz azalması, qarşılığında isə qeyri-neft sektorunda əlavə dəyərin 2,1 faiz artması, qeyri-neft sektorunda sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafının əsas göstəricisidir.

Azərbaycanın ümumi ixracı 2020-ci il ərzində 14 milyard dollar, qeyri-neft sektoru üzrə isə 1,9 milyard dollar həcmində olmuşdur. Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən 2020-ci il ərzində 910 sahibkara 130 milyon manatadək güzəştli kredit verilmiş, o cümlədən, bu kreditlər hesabına 2800-dən çox yeni iş yerinin yaradılmasına şərait yaranmışdır.

Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən son illərdə verilmiş güzəştli kreditlərin 70 faizi aqrar sahənin, 30 faizi isə sənaye sahələrinin inkişafına yönəldilmişdir. Güzəştli kreditlərin 30 faizi Bakı qəsəbələrinin, 70 faizi isə regionların payına düşmüşdür. Həmçinin, sahibkarlıq sahəsində lisenziyanın verilməsinə görə dövlət rüsumları Bakıda 3 dəfə, regionlar üzrə isə 5 dəfə azaldılmış, icazələrin sayı 5 dəfə azaldılaraq 82-ya endirilmiş, lisenziyalaşdırılan fəaliyyət növlərinin sayı 57-dan 41-ə düşmüşdür. Əlavə olaraq, sərmayə qoyuluşunun stimullaşdırılması məqsədilə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərə investisiya təşviqi sənədləri verilmişdir.

Son illər respublikamızda iri infrastruktur layihələrinin və dövlət proqramlarının hazırlanması – regionların sosial-iqtisadi inkişafına, əhalinin gəlirlilik səviyyəsinin artırılmasına, sahibkarlığın inkişafına şərait yaratmışdır. Uyğun olaraq, Azərbaycan “yuxarı orta gəlirli” ölkələr sırasında öz mövqeyini son illərdə daha da möhkəmləndirmişdir.

Sənaye sektorunun davamlı şəkildə innovasiya yönümlü inkişaf üçün "Azərbaycan 2020 gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası çərçivəsində bu günə qədər çoxsaylı layihələr hazırlanıb, ən müasir infrastruktur yaradılıb, həmçinin yeni islahatlar hazırlanmağa və aparılmağa davam etdirilir.

Aqroparkların, sənaye parklarının və sənaye məhəllələrinin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 yanvar 2021-ci il tarixli Fərmanına əsasən “İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyi” yaradılmışdır.

Xarici ölkələrin təcrübələrinə əsasən demək olar ki, texnologiya və sənaye parklarının yaradılması və dövlət dəstəyinin sahibkarlıq üzrə fəaliyyət göstərən subyektlərə göstərilməsi ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlı və davamlı inkişafının əsas amillərdən biridir.

Sənayeləşmədə və innovasiya sahibkarlığının inkişafında ölkədə yaradılan texnoparkların əhəmiyyəti danılmazdır. Texnoparklar yüksək keyfiyyətdə və həcmdə məhsullar hazırlamaq qabiliyyətinə malikdir. Əlbəttə ki, buna da müasir texnologiyalardan və elmin son nailiyyətlərindən istifadə etməklə nail olunur. Bu günlərdə respublikamızın bir çox bölgəsində, eləcə də paytaxt Bakıda texnoparkların və sənaye məhəllələrinin yaradılmasında əsas məqsəd yerli həmçinin, xarici sahibkarlığın inkişafı və müxtəlif istiqamətlər üzrə ixtisaslaşmalarına şərait yaratmaqdır. Bu yeni yaradılan və istifadəyə verilən texnoparklar və sənaye məhəllələri yerli və xarici sahibkarların fəaliyyətini getdikcə genişləndirir. Burada da əsas məqsəd yerli və xarici sahibkarların çalışmasını təmin etməkdir. Texnoparklara investisiya cəlb olunması üçün onlara müəyyən güzəştlər tətbiq edilir. Aşağıda verilmiş məqamlara görə texnoparklarda reallaşdırılan fəaliyyətlər əhəmiyyətli hesab olunur:

- işsizliyin azaldılması;
- universitet və kolleclərin cəmiyyətin inkişafında daha mühüm rol oynaya bilməsi üçün lazım olan dəstəyin təmin olunması;
- sənayenin müxtəlif sahələrinin inkişaf etdirilməsi üçün tələb olunan təcrübə və biliklərin təmin edilməsi;

- yüksək texnologiyaların inkişafı, yeni xidmət və məhsulların formalaşdırılması, eləcə də rəqabətə davamlılığın artırılması.

Sahibkaralara göstərilən diqqət və qayğıni nəzərə alaraq onu qeyd edə bilərik ki, sahibkarlar da öz müəssisələrini müasir standartlara uyğun yaratmalı, ixtisaslaşmış menecerlərini işə cəlb etməli və peşəkarlıqlarını artırmalı, rəqabətə davamlı məhsulları ixrac bazarlarında istehsal etməlidirlər.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Sahibkarlıq Fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı-1992.
2. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 6 dekabr 2016-cı il, № 1138.
3. Abbasov A.B. "Sahibkarlıq fəaliyyətinin: təşəkkülü, növləri və inkişaf problemləri", Bakı-1998, s-214.
4. Seyfullayev İ.Z., Musayev V.B. Sahibkarlığın əsasları, Bakı-2002.
5. Azərbaycan 2020: milli iqtisadi inkişaf və səmərəli yüksəlişin problemləri. Azərbaycanın Vergi jurnalı. 4/2012, Səh.135-146.

YAŞIL SAHIBKARLIQ KONSEPSİYASININ TƏTBİQİ PERSPEKTİVLƏRİ

*Əzizli Nurlan Nizami oğlu, müəllim asistenti
Mingəçevir Dövlət Universiteti*

Dünyada yaşıl sahibkarlığın inkişafı müxtəlif maneələrlə məhdudlaşdırılır. Yaşıl sahibkarlıq ilk növbədə ekoloji məsələlər haqqında məlumatlı olmağı, eləcə də ekoloji problemlər üzrə texniki, hüquqi və bazar biliklərini tələb edir . yaşıl işləri maliyyələşdirmək üçün maliyyə bazarları kifayət qədər inkişaf etməmişdir. Bəzi ölkələrdə bu problemin həlli kimi yaşıl biznesləri maliyyələşdirmək üçün yaşıl banklar yaradılmağa başlanmışdır.

Bu gün yaşıl sahibkarlar davamlı inkişaf və bir çox müəssisələrin quruluş mərhələsində ekoloji cəhətdən təmiz bir müəssisə kimi fəaliyyətə başlaması baxımından mühüm dəyişiklik amili kimi qəbul edilə bilər . Yaşıl sahibkarlar tərəfindən yaradılan müəssisələr ekoloji dəyərləri təcəssüm etdirir, eyni zamanda cari və yaranan ehtiyaclara innovativ həllər təklif edərək mövcud bazarlara meydan oxuyur. Yaşıl sahibkarlar bazar və maliyyə məqsədlərini ətraf mühitin performansını ilə birləşdirən və yaşıl bazarların böyüməsinə və yayılmasına töhfə verən yeni biznes konsepsiyası yaratmaqla potensial sahibkarlar üçün nümunə ola bilərlər.

Ətraf mühit sahəsində yaşıl sahibkarlıq fəaliyyətlərinin və tədqiqat və inkişaf fəaliyyətlərinin artması, daha təmiz istehsal və davamlı istehlak üzrə tədqiqatların daha geniş kütlələrə yayılması qlobal miqyasda yeni sahibkarlıq sisteminin əsaslarını təmin edir. Yaşıl sahibkarlar yaşıl məhsul və xidmətlər təqdim etməklə, yaşıl istehsal üsullarını tətbiq etməklə və təşviq etməklə, yaşıl məhsul və xidmətlərə tələbi